

Rapport Nr. 0335

Archeologienota

Dilsen-Stokkem Rijksweg
Programma van Maatregelen

Inhoud

Inhoud.....	2
1 Administratieve gegevens	1
2 Gemotiveerd advies	2
2.1 Aanleiding vooronderzoek	2
2.2 Resultaten vooronderzoek	2
2.3 Keuze vervolgonderzoek	4
2.3.1 Onderzoek zonder ingreep in de bodem	4
2.3.2 Onderzoek met ingreep in de bodem	5
3 Programma van maatregelen	7
3.1 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	10
3.2 Onderzoekstechnieken landschappelijk bodemonderzoek	12
3.2.1 Algemene bepalingen	12
3.2.2 Specifieke methodologie	13
3.2.3 Potentieel vervolgtraject	15
3.3 Onderzoekstechnieken archeologisch booronderzoek	15
3.3.1 Algemene bepalingen	15
3.3.2 Specifieke methodologie	15
3.3.3 Potentieel vervolgtraject	16
3.4 Onderzoekstechnieken proefputtenonderzoek in functie van een prehistorische artefactensite	16
3.4.1 Algemene bepalingen	16
3.4.2 Specifieke methodologie	17
3.5 Onderzoekstechnieken proefsleuven	17
3.5.1 Algemene bepalingen	17
3.5.2 Specifieke methodologie	18
3.6 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	21
4 Lijst met figuren	22
5 Bibliografie	22

1 Administratieve gegevens

Projectcode J. Verrijckt		2020-1134
Projectcode Onroerend Erfgoed		2020D219
locatie	Provincie	Limburg
	Gemeente	Dilsen-Stokkem
	Deelgemeente	Dilsen
	Straat	Rijksweg
Kadastrale gegevens	Gemeente	Dilsen-Stokkem
	Afdeling	1
	Sectie	A
	Percelen	A415e
Coördinaten	Noordoost	X: 5.73300,51.04135 Y: 245675.011,193233.271
	Noordwest	X: 5.73250,51.04066 Y: 245641.017,193155.963
	Zuidoost	X: 5.73417,51.04015 Y: 245759.264,193100.586
	Zuidwest	X: 5.73449,51.04075 Y: 245780.464,193167.660
Oppervlakte plangebied		10.500 m²
Oppervlakte bodemingreep		7.519 m²
Erkend Archeoloog		2015/00053 Jeroen Verrijckt

2 Gemotiveerd advies

2.1 Aanleiding vooronderzoek

De aanleiding van het vooronderzoek is de aanvraag van een omgevingsvergunning voor een geplande bouw van een grootwarenhuis aan de Rijksweg in Dilsen-Stokkem. Meer informatie over de aanleiding van het vooronderzoek is terug te vinden in het verslag van resultaten.

2.2 Resultaten vooronderzoek

Tijdens het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem kon enkel het bureauonderzoek uitgevoerd worden. Op basis van dit vooronderzoek zonder ingreep in de bodem was het niet mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologische erfgoed op het terrein.

Het plangebied Dilsen-Stokkem Rijksweg is gelegen aan de Rijksweg en de M. Stansstraat en wordt aan de zuidelijke en oostelijke zijde begrensd door de Sourveldbeek. Het plangebied ligt op 800 meter ten noordoosten van de Sint-Martinuskerk van Dilsen-Stokkem. Het ligt op een kleine twee kilometer ten westen van de huidige Maas. In 1971 fuseerden verschillende gemeenten tot Dilsen. De naam werd in 1987 veranderd in Dilsen-Stokkem, waarbij de gemeente het statuut van stad kreeg. Het plangebied ligt in het gedeelte Dilsen. De oudste vermelding van Dilsen is te dateren in 1062 als Thilesna. Dilsen is een typisch Maaslands dorp, waarvan de kern ontstond vlak bij de Maas. De oude kern ligt nu ongeveer 2 km ten westen van de rivier. Tot in de 18^e eeuw bleef de westelijke Maasarm bevaarbaar; Dilsen kende een beperkte havenfunctie. De verlegging van de bedding naar het oosten begon circa 2500 jaar geleden. Het grondgebied is sinds de prehistorie bewoond. Er kwamen bij de grens met Lanklaar en aan de voet van de Vossenbergh sporen van bewoning uit het Mesolithicum, het Neolithicum, de Bronstijd en de IJzertijd aan het licht. Dit is één van de hoogst gelegen plaatsen van de gemeente wat doet vermoeden dat het lagere gedeelte nog onbewoonbaar was omdat de Maas vlak bij de voet van het Kempisch plateau stroomde. Door de gemeente loopt de Romeinse heirbaan Tongeren-Nijmegen. Dit is een aftakking van de heirbaan die van Boulogne door Bavais en Tongeren naar Keulen loopt. De heirbaan werd waarschijnlijk in 69-70 aangelegd op de hoogten langs de oude Maasarmen. De ligging van het plangebied, relatief dichtbij het centrum van Dilsen, is gunstig voor de aanwezigheid van archeologische sporen en vondsten uit verschillende periodes gezien de rijke geschiedenis van de plaats.

Op basis van historisch onderzoek is er mogelijks een molen geweest in het zuidelijke gedeelte van het plangebied. In een akte van 1334 werd deze molen vermeld als 'Molenput'. De exacte locatie hiervan is niet gekend¹. Op de geraadpleegde historische kaarten is ook geen molen zichtbaar in de nabije omgeving. Deze is dus mogelijks afgebroken vóór het opmaken van de Ferrariskaart (1771-1778). In de omgeving van het plangebied zijn uit e CAI veel sporen en vondsten gekend, vooral uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen. Er zijn enkele vondsten gekend uit de Steentijd, IJzertijd en Bronstijd. De grote hoeveelheid aan gekende archeologische waarden uit de Romeinse periode kan verklaard worden door de aanwezigheid van een Romeinse heirbaan. Deze liep op een as van zuid naar noord, 100 m ten westen van het plangebied. Naast verschillende losse vondsten zijn voor de omgeving ook een potentiële vicus gekend op een kilometer naar het zuiden, een Laat-Romeins

¹ CAI 2018, locatie 50709

castellum op een kilometer ten zuidwesten en een villa op een 900 m ten zuiden van het plangebied. Uit de volle en late middeleeuwen zijn enkele hoeves en een mottekasteel gekend uit de omgeving.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 20 en 100 m + TAW. Het projectgebied bevindt zich relatief laag in het landschap. Ten westen loopt een hoger gelegen deel van het landschap, dat naar het oosten toe afloopt richting Maas. Het plangebied zelf bevindt zich tussen 33 en 37 m + TAW, waarbij het gebied centraal het hoogste ligt en oostelijk het laagste. In dit oostelijk gedeelte loopt de Sourveldbeek. Door de relatief lage ligging van het plangebied is er een lagere verwachting voor archeologische resten. Het plangebied ligt mogelijk ook in of net naast de oorspronkelijke Maasarm, die overstromingen kan hebben gekend en alluviale afzettingen hebben veroorzaakt. Eventueel aanwezige prehistorische sites kunnen door deze overstromingen zijn verstoord of net zijn afgedekt.

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in het westelijk gedeelte van de alluviale vlakte van de Limburgse Maas. Net ten westen van het plangebied staat de omgeving op de geomorfologische kaart van de Maasvallei ² gekarteerd als terras. De alluviale vlakte, waarin het plangebied zich het uiterst westelijk gedeelte situeert, wordt volgens Paulissen ³ gekenmerkt door sedimentatie van alluviale lemen en kleien. Volgens de Geomorfogenetische kaart van de Maasvallei, opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Nederland), bevindt het plangebied zich voornamelijk in 'Holoceen Geul 2' en voor een klein gedeelte in het westen als 'Dryas Terrasvlakte onbepaald'. Voor 'Holoceen geul 2' bestond er een actieve Maas waarin de geul werd gevormd in het Holoceen. Deze gekarteerde eenheid heeft een zekere verwachting naar sporensites die te maken hebben met economie, infrastructuur of rituelen. Er is volgens de archeologische verwachtingskaart geen verwachting naar artefactensites uit de steentijd. Het klein westelijk gedeelte betreft 'Dryas terrasvlakte onbepaald'. Hierbij is er volgens de archeologische verwachtingskaart een verwachting uit alle archeologische periodes voor wonen, begraven, economie en rituelen. De inschatting is echter moeilijk te maken omdat het plangebied net op de grens ligt van twee geomorfogenetische zones. Belangrijk te vermelden is dat de verwachting van archeologische periodes begint in het Laat-Paleolithicum (Federmesser-cultuur); er is geen verwachting opgesteld naar Midden-Paleolithische sites.⁴

De opdrachtgever plant op het terrein de bouw van een grootwarenhuis met parking. Het grootwarenhuis wordt voorzien aan de straatkant en heeft een oppervlakte van 2.051 m². De funderingsdiepte zal 0,80 meter bedragen, met uitzondering van de lift waarbij op 1,50 meter zal worden gefundeerd. Het gebouw zal gefundeerd worden door middel van paalfunderingen. Tussen het gebouw en de straat is een groenzone gepland. Deze zone, gecombineerd met een groenstrook aan de zuidkant van het plangebied, bedraagt 930 m². Er worden bomen gepland aan het westelijk groengedeelte, namelijk Zilverlinde en Winterlinde. Deze veroorzaken met hun wortels mogelijk een verstoring in de bodem tot ca. 50 cm onder het maaiveld. De parking wordt gerealiseerd achter het gebouw in betonverharding, centraal in het plangebied. De oppervlakte hiervan, samen met de wegverharding (uitgevoerd in waterpasserende klinkers), bedraagt 3.816 m². De funderingsdiepte zal 50 cm bedragen onder het maaiveld. Er wordt een zone met infiltratiebekken voorzien centraal met een oppervlakte van 72 m² die een bodemverstoring zal veroorzaken van 150 tot 120 cm onder het maaiveld. In het zuiden van het plangebied wordt een zone openbaar domein 390 m² meegenomen in de studie. Ook in het noorden van het plangebied wordt een zone openbaar domein geïntegreerd voor het aanleggen van een weg. De oppervlakte hiervan bedraagt ongeveer 260 m². Hierbij wordt de funderingsdiepte ook op 50 cm op het maaiveld gepland. In het oosten van het plangebied situeert zich een agrarische zone van 2.750 m². Gezien hier geen bodemingrepen

² PAULISSEN 1973

³ PAULISSEN 1973

⁴ RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED 2021

worden gepland, wordt dit deel niet meegenomen in de zone voor vervolgonderzoek. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd.

2.3 Keuze vervolgonderzoek

2.3.1 Onderzoek zonder ingreep in de bodem

GEOFYSISCH ONDERZOEK

Het is niet nuttig om geofysisch onderzoek toe te passen binnen het plangebied. Geofysisch onderzoek spoort anomalieën in de bodem op. Doordat de te verwachten archeologische resten bestaan uit grondsporen of vondsten zullen de resultaten van een geofysisch onderzoek niet afdoende zijn om eventuele sites op te sporen of te interpreteren.

Geofysisch onderzoek is niet schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat het niet noodzakelijk is om geofysisch onderzoek uit te voeren in het plangebied. Doordat de te verwachten archeologische resten bestaan uit grondsporen of vondsten zullen de resultaten van een geofysisch onderzoek niet afdoende zijn om eventuele sites op te sporen of te interpreteren. Om eventuele resultaten te verifiëren zal een vooronderzoek met ingreep in de bodem steeds noodzakelijk zijn.

VELDKARTERING

Het is niet nuttig een veldkartering uit te voeren binnen het plangebied. De resultaten van de veldkartering kunnen geen sluitend antwoord bieden op de aanwezigheid van intacte archeologische vindplaatsen. In se zijn alle archeologische vindplaatsen die aan de oppervlakte terug te vinden zijn reeds (gedeeltelijk) verstoord.

Een veldkartering is niet schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat de resultaten uit een veldkartering niet garant staan voor een goede bewaring van een archeologische site. Om eventuele resultaten te verifiëren zal een vooronderzoek met ingreep in de bodem steeds noodzakelijk zijn.

LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK

Het is nuttig een landschappelijk bodemonderzoek uit te voeren binnen het plangebied. Een landschappelijk bodemonderzoek is een toetsing van de gegevens omtrent de bodemopbouw zoals beschreven op de bodemkaart van Vlaanderen. Het plangebied ligt mogelijk in of net naast de oorspronkelijke Maasarm, die overstromingen kan hebben gekend en alluviale afzettingen hebben veroorzaakt. Eventueel aanwezige prehistorische sites kunnen door deze overstromingen zijn verstoord. Een landschappelijk bodemonderzoek kan weergeven of er inderdaad alluvium aanwezig is en of deze een eventuele prehistorische site heeft verstoord. Een bodemonderzoek laat ook toe om uitspraken over bodembewaring, verstoringen en diepte van een eventueel archeologisch vlak te doen.

Het is niet mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein. Een landschappelijk bodemonderzoek kan pas uitgevoerd worden van zodra duidelijkheid is of de omgevingsvergunning bekomen wordt.

Een landschappelijk bodemonderzoek is niet schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat een landschappelijk bodemonderzoek noodzakelijk is. Een dergelijk onderzoek is de beste en goedkoopste manier om gegevens te verkrijgen over de bodemopbouw, bodembewaring en eventuele aanwezigheid van een paleobodem. Op basis van de bodemkundige gegevens verkregen uit het landschappelijke bodemonderzoek dient beslist te worden welke overige vervolgonderzoeken noodzakelijk zijn.

2.3.2 Onderzoek met ingreep in de bodem

VERKENNEND OF WAARDEREND ARCHEOLOGISCH BOORONDERZOEK, PROEFPUTTEN ONDERZOEK IN FUNCTIE VAN ARTEFACTENSITES

Het is nuttig een verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputten onderzoek in functie van artefactensites uit te voeren, indien uit de landschappelijke boringen blijkt dat er een paleobodem bewaard is binnen het plangebied. Wanneer er een paleobodem bewaard is, is de kans op het aantreffen van een in situ bewaarde steentijdvindplaats groot.

Het is niet mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein. Een verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputten onderzoek in functie van artefactensites kan pas uitgevoerd worden van zodra de landschappelijke boringen uitgevoerd zijn én uit de resultaten hiervan blijkt dat er een intacte paleobodem bewaard is.

Een verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputten onderzoek in functie van artefactensites booronderzoek is niet schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat een verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputten onderzoek in functie van artefactensites noodzakelijk is indien blijkt dat er een paleobodem bewaard is.

PROEFSLEUVENONDERZOEK

Het is nuttig een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Een proefsleuvenonderzoek is bij uitstek de manier op sporensites op te sporen. Voordat een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd kan worden, dient er zekerheid te zijn omtrent de aanwezigheid van eventuele artefactensites uit de steentijd. Indien er artefactensites aanwezig zijn, dienen deze eerst onderzocht te worden alvorens een sleuvenonderzoek uitgevoerd kan worden.

Het is niet mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein. Een proefsleuvenonderzoek kan pas uitgevoerd worden van zodra de er geen artefactensites uit de steentijd meer aanwezig zijn

Een proefsleuvenonderzoek is schadelijk voor het bodemarchief binnen het plangebied. Het is echter wel de enige methode om sporensites op te sporen en te waarderen.

Een kosten-batenanalyse toont aan dat een proefsleuvenonderzoek noodzakelijk is om aan te tonen of er al dan niet sporensites aanwezig zijn binnen de contouren van het plangebied.

Op basis van de uitgevoerde bureaustudie wordt door J. Verrijckt Bvba na afloop van het landschappelijk bodemonderzoek in de vorm van boringen en de eventuele archeologische boringen een vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven geadviseerd. De mogelijke te volgen trajecten, gebaseerd op de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek, worden hieronder beschreven in het programma van maatregelen.

3 Programma van maatregelen

Uit bovenstaande gegevens adviseert J. Verrijckt Bvba een vervolgonderzoek in de vorm van een landschappelijk booronderzoek.

In totaal dient 7.760 m² onderzocht te worden, het gedeelte van het plangebied dat ingekleurd is als agrarische zone dient niet onderzocht te worden.

Afhankelijk van de resultaten uit dit landschappelijk booronderzoek zijn volgende vervolgtrajecten mogelijk:

- Intacte bodem:
 - o Indien er geen bewaarde B-horizont en/of E-horizont of begraven paleobodem aanwezig is, is er geen verwachting voor goed bewaarde steentijdsites: proefsleuven
 - o Indien er een goed bewaarde B-horizont en/of E-horizont of begraven paleobodem aanwezig is, is er een verwachting voor goed bewaarde steentijdsites: archeologische boringen (verkennend, eventueel waarderend), proefputtenonderzoek, gevolgd door proefsleuvenonderzoek (m.u.v. zones die op basis van de resultaten van het booronderzoek door middel van een opgraving onderzocht moeten worden)
- Zwaar verstoorde bodem door recente bodemingrepen, hierbij is de C-horizont diepgaand vergraven:
 - o Zware verstoring over het volledige plangebied: geen verder onderzoek
 - o Gedeeltelijk verstoord plangebied: beperkt verder onderzoek in niet verstoorde delen.

Figuur 1: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting⁵ op orthofoto⁶

⁵ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

⁶ AGIV 2018e

Figuur 2: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto⁷

⁷ AGIV 2018e

3.1 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem in de vorm van landschappelijke boringen, heeft tot doel de aardkundige opbouw te leren kennen. Hierbij dient de gaafheid van de bodem en eventuele aanwezigheid van verstoringen in kaart gebracht te worden. Het eventuele vooronderzoek mét ingreep in de bodem heeft tot doel om archeologische sites op te sporen, hun bewaringstoestand en eventuele bedreiging te evalueren.

Het uit te voeren onderzoek dient in uitgesteld traject uitgevoerd te worden, aangezien de onderzoeken pas mogelijk zijn na het bekomen van de omgevingsvergunning.

Dit houdt allereerst in dat het aanvullend vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door middel van landschappelijke boringen op een later tijdstip uitgevoerd dient te worden.

Bij het verder archeologisch onderzoek dienen volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

Bodem en paleolandschap

- Welke bodemhorizonten worden in de boringen of profielen aangetroffen en wat is de genese ervan? Welke zijn de bodemprocessen die hiermee geassocieerd worden?
- Wat is de relatie tussen deze bodemhorizonten en het omliggende landschap?
- Licht het plangebied geheel of gedeeltelijk in een geul gevormd door de Maas? Indien er een geul aanwezig is, wat is de aard van de opvulling? Is er sprake van erosie of afdekking?
- Vertegenwoordigen deze horizonten relevante archeologische niveaus?
- Indien deze horizonten relevante archeologische niveaus omvatten:
- Wat is de aard van dit niveau?
- Heeft dit niveau een duidelijke begrenzing?
- Kan dit niveau gedateerd worden?
- Zijn er aanwijzingen dat dit niveau geassocieerd kan worden met een archeologische site?
- Wat is de bewaringstoestand van dit niveau?
- Wat is de impact van de geplande graafwerken op dit niveau?

Sites uit de steentijden en vuursteenconcentraties

- Zijn er steentijdartefacten aanwezig?
- Is er een clustering in de steentijdartefacten aan te wijzen?
- Wat zijn de grenzen van de ruimtelijke spreiding(en) van de steentijdartefacten?
- Wat is de datering van de artefacten?

Sporenbestand

- Zijn er sporen aanwezig? Wat is de aard en de datering van de sporen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Wat is de relatie tussen de bodem, de archeologische sporen en de landschappelijke context?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)? Is er een relatie met omliggende vindplaatsen?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?

Impact geplande bodemingrepen

- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle - archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?

Motivatie en bepalingen mogelijk verder archeologisch onderzoek

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
- Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- Wat is de financiële impact van eventueel vervolgonderzoek?

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en bewaringstoestand van de archeologische waarden in het plangebied. Hieraan dient een advies gekoppeld te worden voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ.

3.2 Onderzoekstechnieken landschappelijk bodemonderzoek

3.2.1 Algemene bepalingen

Landschappelijk booronderzoek is een kartering van het terrein waarbij de bodemopbouw en bodembewaring bestudeerd worden.

De algemene bepalingen van een landschappelijk bodemonderzoek, zoals vastgesteld in de Code van Goede Praktijk zijn hier van toepassing:

1° boor:

Manuele boringen worden uitgevoerd met een gutsboor of een Edelmanboor. Gutsboren hebben een minimale diameter van 3 centimeter, Edelmanboren een minimale diameter van 7 centimeter. Indien het gebruik van gutsboren of Edelmanboren niet mogelijk is door de samenstelling van de ondergrond, worden boren gebruikt die aangepast zijn aan deze ondergrond. De gehanteerde boor laat steeds toe om een natuurgetrouwe doorsnede te bekomen van de aanwezige aardkundige eenheden. Voor het bekomen van natuurwetenschappelijke stalen worden aangepaste boren aangewend. Bij het gebruik van mechanische boringen wordt een techniek gehanteerd die toelaat om stalen op te boren die van dezelfde kwaliteit zijn als de kwaliteit die in normale omstandigheden bereikt zou worden met een handmatige boring.

2° grid en lokalisering:

De keuze van het grid en de resolutie gebeurt in functie van de te verwachten complexiteit van het landschap, is gebaseerd op de resultaten van het bureauonderzoek en wordt beschreven en gemotiveerd in de rapportering. Indien afgeweken wordt van het initiële opzet op basis van de bekomen inzichten tijdens de uitvoering van het onderzoek, wordt dit eveneens beschreven en verantwoord in de rapportering. Het grid is steeds van die aard dat het toelaat om voldoende gefundeerde uitspraken te doen over het geheel van het onderzochte gebied, eventueel in combinatie met landschappelijke profielputten. De lokalisering van de boorpunten gebeurt met xyz-coördinaten (planimetrie in Lambertcoördinaten (EPSG:31370), altimetrie ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing). Indien een vast grid gehanteerd wordt, worden de coördinaten bepaald met een nauwkeurigheidsgraad van minimaal 1 centimeter. Indien geen vast grid gehanteerd wordt, volstaat een nauwkeurigheidsgraad van 1 meter.

3° boordiepte:

Er wordt geboord totdat het boorprofiel alle aardkundige eenheden omvat waarin archeologische sites in stratigrafisch primaire positie kunnen voorkomen die relevant zijn voor de vraagstellingen van het onderzoek.

4° boorbeschrijving:

Alle boringen worden in het veld beschreven. Deze beschrijving bevat minstens de gegevens zoals opgenomen in de boorlijst (zie hoofdstuk 6.11.8). Een selectie van representatieve boorprofielen wordt open gelegd en tegen een egale en neutrale achtergrond in detail gefotografeerd, waarbij de stratigrafische volgorde wordt aangehouden, en de dikte van elke aardkundige eenheid overeenstemt met de dikte zoals ze opgeboord werd, met aanduiding van boven- en onderzijde.

5° verwerking en interpretatie:

De boorgegevens worden verwerkt in de boorlijst en daaraan gekoppelde plannen. De boorprofielen worden geanalyseerd en geïnterpreteerd naar zinvolle aardkundige eenheden. Voor elke aardkundige eenheid wordt een beschrijving geboden en voor elk boorprofiel wordt de ontstaansgeschiedenis gereconstrueerd. Op basis van de waargenomen variatie in aardkundige opbouw worden alle boorlocaties toegewezen tot een beperkt aantal typeprofielen die representatief zijn voor de onderscheiden variaties in aardkundige opbouw of bodemontwikkeling en –conservatie. Er wordt een overzichtsplan aangemaakt waarop deze variatie is aangeduid, evenals terreindoorsneden daarvan. Er wordt een digitaal terreinmodel gemaakt van de relevante aardkundige eenheden.

3.2.2 Specifieke methodologie

Door de specifieke en mogelijk complexe geomorfologische situatie van het plangebied (cfr. Supra) worden binnen het plangebied boringen geplaatst in een verspringend driehoeksgrid van 20 x 30 m. Concreet betekend dit dat er binnen het plangebied 17 boringen geplaatst worden. Mocht ter plaatse blijken dat deze vooropgestelde boorpunten onuitvoerbaar of ontoegankelijk zijn kan de veldwerkleider ter plaatse evalueren en herlokaliseren. Het verplaatste boorpunt wordt in dat geval opnieuw ingemeten en aangeduid op de kaart.

Het bodemonderzoek dient uitgevoerd te worden door een bodemkundige.

Indien uit deze boringen de bodemopbouw of geomorfologische situatie niet duidelijk zijn, dient er minstens één landschappelijke profielput aangelegd te worden teneinde een beter beeld te verkrijgen.

De precieze ligging van deze profielput(ten) wordt op het terrein bepaald door de veldwerkleider in functie van het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

Indien nodig kunnen er tussenboringen geplaatst worden of boringen haaks op de breedte van geul. Deze boringen kunnen noodzakelijk zijn indien daartoe lithogenetische overwegingen zijn zoals een nauwkeuriger begrenzing van een lithogenetische of morfogenetische zone.

De oppervlakte van de profielputten is minimaal 2 x 2 m. De diepte is afhankelijk van de landschapsvorm, maar ten minste 2 m, zolang grondwatercondities dit toestaan.

De profielputten worden machinaal aangelegd door een kraan op rupsbanden met een vlakke bak. Er wordt laagsgewijs afgegraven om de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals sporen of vondsten te kunnen controleren. Indien aanwezig worden deze conform de Code van Goede Praktijk geregistreerd.

Alle profielputten worden genummerd en ingemeten. Van elke profielput wordt het referentieprofiel gefotografeerd, getekend en beschreven conform de Code van Goede Praktijk. De inplanting van de profielputten met bijhorende nummers wordt aangeduid op een algemeen overzichtsplan.

Figuur 3: Inplanting landschappelijke boringen

3.2.3 *Potentieel vervolgtraject*

Afhankelijk van de resultaten uit dit landschappelijk booronderzoek zijn volgende vervolgtrajecten mogelijk:

- Intacte bodem:
 - o Indien er geen bewaarde of afgedekte bodem aanwezig is die te dateren is in het Pleistoceen of Vroege Holoceen, is er geen verwachting voor goed bewaarde steentijdsites: proefsleuven
 - o Indien er een afgedekte bodem aanwezig is waarbij er een verwachting is voor goed bewaarde steentijdsites: archeologische boringen (verkennend, eventueel waarderend), proefputtenonderzoek, gevolgd door proefsleuvenonderzoek (m.u.v. zones die op basis van de resultaten van het booronderzoek door middel van een opgraving onderzocht moeten worden)
- Zwaar verstoorde bodem door recente bodemingrepen, hierbij is de C-horizont diepgaand vergraven:
 - o Zware verstoring over het volledige plangebied: geen verder onderzoek
 - o Gedeeltelijk verstoord plangebied: beperkt verder onderzoek in niet verstoorde delen.

3.3 Onderzoekstechnieken archeologisch booronderzoek

3.3.1 *Algemene bepalingen*

Archeologisch booronderzoek heeft tot doel het opsporen van steentijdvindplaatsen. Dergelijke vindplaatsen kenmerken zich voornamelijk door een verspreiding van losse vondsten. Bij een archeologisch booronderzoek wordt de bodem op een systematische wijze bemonsterd waardoor eventuele verspreidingen van vondsten in kaart worden gebracht.

Een verkennend archeologisch booronderzoek is een evaluatie van een terrein waar een goede bodembewaring werd aangetroffen. Indien hieruit blijkt dat er steentijdvindplaatsen aanwezig zijn, dient een waarderend archeologisch booronderzoek uitgevoerd te worden, waarbij de aangetroffen site verder geëvalueerd en afgebakend wordt.

De algemene bepalingen van een archeologisch booronderzoek, zoals vastgesteld in de Code van Goede Praktijk zijn hier van toepassing.

3.3.2 *Specifieke methodologie*

Het archeologische booronderzoek kent twee onderzoeksfases. In de eerste fase worden verkennende archeologische boringen geplaatst. Deze boringen worden geplaatst op locaties waar een bewaarde paleobodem aanwezig is en dus een verwachting voor intacte steentijdsites is. De boringen worden geplaatst in een verspringend driehoeksgrid met een afstand van 10 m tussen de raaien en 12 meter tussen de boringen in een raai. De tweede fase betreft een waarderend booronderzoek. Dit booronderzoek wordt uitgevoerd in de zones waar tijdens het verkennende booronderzoek positieve waarden voor artefacten uit de vroege prehistorie (steentijd) werden

aangetroffen. De waarderende boringen dienen geplaatst te worden rondom elke verkennende archeologische boring waarin één of meerdere artefacten uit de steentijd, en van duidelijke menselijke oorsprong, zijn aangetroffen. Op deze locaties worden extra boringen geplaatst in een verspringend driehoeksgrid van 5 m tussen de raaien en 6 m tussen de boringen in een raai.

3.3.3 *Potentieel vervolgtraject*

Afhankelijk van de resultaten uit het waarderende archeologische booronderzoek zijn volgende vervolgttrajecten mogelijk:

- Archeologische indicatoren uit de steentijd aangetroffen én goede bodembewaring⁸:
 - o Proefputtenonderzoek in functie van een prehistorische artefactensite
 - o gevolgd door proefsleuvenonderzoek
- Geen archeologische indicatoren uit de steentijd aangetroffen:
 - o Proefsleuvenonderzoek

3.4 Onderzoekstechnieken proefputtenonderzoek in functie van een prehistorische artefactensite

3.4.1 *Algemene bepalingen*

Een proefputtenonderzoek in functie van prehistorische artefacten sites heeft tot doel om de locatie van lithische artefacten, aangetroffen bij het waarderende booronderzoek, te beoordelen. Er dient verder onderzoek door middel van een proefputtenonderzoek uitgevoerd te worden indien er sprake is van vindplaatsen waar minstens één of meerdere artefacten uit de steentijd, en van duidelijke menselijke oorsprong, zijn aangetroffen tijdens het waarderende archeologische booronderzoek. Indien rondom de zones waar artefacten zijn aangetroffen, andere indicatoren van menselijke oorsprong aanwezig zijn (bijvoorbeeld handgevormd aardewerk, verkoold graan, verkoolde hazelnootdoppen, verbrand bot, houtskool ...) dient deze zone eveneens verder onderzocht te worden. Indien dergelijke indicatoren (bijvoorbeeld handgevormd aardewerk, verkoold graan, verkoolde hazelnootdoppen, verbrand bot, houtskool ...) enkel geïsoleerd voorkomen zonder artefacten uit de steentijd (bijvoorbeeld vuursteen en kwartsiet artefacten ...) in de directe omgeving, kunnen deze vindplaatsen onderzocht worden door middel van een proefsleuvenonderzoek.

Het proefputtenonderzoek heeft tot doel gegevens te verzamelen betreffende de densiteit, afbakening, stratigrafie en bewaringstoestand van de site. Hierbij worden de concentraties met steentijdartefacten nauwkeuriger bekeken en dient de omvang, aard en datering van deze concentraties duidelijk te

⁸ Er dient verder onderzoek door middel van een waarderende archeologische boringen, uitgevoerd te worden indien er sprake is van vindplaatsen waar minstens één of meerdere artefacten uit de steentijd, en van duidelijke menselijke oorsprong, zijn aangetroffen. Indien rondom de zones waar artefacten zijn aangetroffen, andere indicatoren van menselijke oorsprong aanwezig zijn (bijvoorbeeld handgevormd aardewerk, verkoold graan, verkoolde hazelnootdoppen, verbrand bot, houtskool ...) dient deze zone eveneens verder onderzocht te worden. Indien dergelijke indicatoren (bijvoorbeeld handgevormd aardewerk, verkoold graan, verkoolde hazelnootdoppen, verbrand bot, houtskool ...) enkel geïsoleerd voorkomen zonder artefacten uit de steentijd (bijvoorbeeld vuursteen en kwartsiet artefacten ...) in de aangrenzende archeologische boringen, kunnen deze vindplaatsen onderzocht worden door middel van een proefsleuvenonderzoek.

worden. Tevens dient uit het proefputten onderzoek duidelijk te blijken of verder onderzoek naar een reële kenniswinst in houd.

3.4.2 Specifieke methodologie

Er worden één of meerdere kleine proefputten van 1 m² onderzocht, zoals omschreven in de parameters van de CGP.⁹ De proefputten worden opgedeeld in vier zones, zogenaamde zeefvakken, van 0,5 x 0,5 m.¹⁰ Afhankelijk van de situatie ter plaatse en zoals aangetroffen bij de waarderende boringen, kan beslist worden of de ploeglaag eveneens onderzocht dient te worden en uitgezeefd dient te worden. De zeefvakken worden per 10 cm verdiept tot in het steriele zand (d.w.z. Zand waarin geen artefacten meer aanwezig zijn). Alle te onderzoeken niveaus worden handmatig ingezameld en gezeefd per eenheid of stratigrafische context. Eventuele sporen worden ingetekend, geregistreerd en apart ingezameld en gezeefd. Alle ingezamelde eenheden worden nat gezeefd op een maaswijdte van 2 mm.¹¹ Per proefput wordt minimaal één profiel geregistreerd en wordt minimaal één monster verzameld voor het onderzoek naar macroresten en eventuele andere menselijke indicatoren anders dan vuursteen artefacten.

De specifieke methodologie en de technische bepalingen van het proefputten onderzoek wordt, conform de CGP, opgemaakt nadat de resultaten van het waarderend booronderzoek gekend zijn (CGP v.2 Hoofdstuk 8.7).

3.5 Onderzoekstechnieken proefsleuven

3.5.1 Algemene bepalingen

Een proefsleuvenonderzoek is bij uitstek de methode om archeologische sporensites te onderzoeken. Hierbij worden transecten doorheen het landschap aangelegd tot op het eerste relevante archeologische niveau.

De algemene bepalingen van een proefsleuvenonderzoek, zoals vastgesteld in de Code van Goede Praktijk zijn hier van toepassing.

De sleuven dienen ingeplant te worden volgens de helling van het terrein. Op deze manier maken de sleuven een transect op het landschap.

Algemeen worden proefsleuven aangelegd door middel van parallelle sleuven met een tussenafstand van maximum 15 meter. De sleuven dienen tussen 1,80 m en 2 m breed te zijn. De ideale dekingsgraad van de sleuven ligt tussen 10 en 15% van het plangebied. Statistisch onderzoek en simulaties van sleuven op verschillende soorten vindplaatsen met diverse omvang hebben aangetoond dat met een dichtheid van 10% ongeveer 95% van alle vindplaatsen met een minimum omvang van 5 m in diameter worden opgespoord. Hierbij geldt dat de kans dat lineaire structuren worden gemist groter is indien sleuven parallel in dezelfde richting worden gelegd. Om de

⁹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016

¹⁰ Doordat er reeds gewerkt wordt met zeefvakken van 0,5 x 0,5 m, kunnen de resultaten van dit vooronderzoek geïntegreerd worden in de resultaten van het eventuele vervolgonderzoek.

¹¹ Indien de sedimenten niet toelaten om gezeefd te worden op een maaswijdte van 2 mm kan de maaswijdte vergroot worden tot maximaal 6 mm. Indien het sediment alsnog niet toelaat om gezeefd te worden, kan besloten worden om de sedimenten te snijden op zoek naar eventuele artefacten.

trekkanen op dergelijke structuren te vergroten, dienen dwarssleuven en/of kijkvensters te worden aangelegd.¹²

Volgens de Code Goede Praktijk dient de dekking van een proefsleuvenonderzoek 10% van het gehele terrein te bedragen. Dit dient aangevuld te worden met kijkvensters tot er een dekking van 12,5 % is.

3.5.2 Specifieke methodologie

Binnen het plangebied worden 7 proefsleuven aangelegd met een noordwest-zuidoost oriëntatie. Op deze manier wordt er 490 meter proefsleuven aangelegd wat overeen komt met 970 tot 990 m² onderzochte oppervlakte. Dit komt overeen met ca. 12% tot ca. 13 % van de totale oppervlakte. De proefsleuven worden aangevuld met kijkvensters met een minimale dekking van 2,5% van de totale oppervlakte van het te onderzoeken gebied. Deze kijkvensters worden dusdanig aangelegd dat een duidelijk beeld verkregen wordt omtrent de aan- of afwezigheid, bewaring en aard van eventuele archeologische sites. In het zuiden van het plangebied, net onder de meest zuidelijk ingeplande proefsleuf situeert zich een ondergrondse beek. Hier dient rekening mee gehouden te worden bij het eventuele vervolgonderzoek.

De aanleg van deze sleuven gebeurt met een graafmachine met een niet-getande graafbak van 1,80 m tot 2 m breed. Het eerste vlak wordt aangelegd op een eerste leesbaar archeologisch niveau. Indien er meerdere archeologische niveaus aanwezig zijn, wordt elk niveau apart geregistreerd en gewaardeerd.

Een selectie van de sporen wordt gecoupeerd, zodat een beantwoording van de onderzoeksvragen mogelijk is. In diepe sporen zoals waterputten en waterkuilen wordt een boring geplaatst om een evaluatie van de bewaringstoestand en type van spoor mogelijk te maken. Per sleuf wordt machinaal een profielput aangelegd. Deze profielputten worden door een aardkundige beschreven conform de code goede praktijk.

Alle sporen worden onderzocht door middel van een metaaldetector. Hierbij wordt geregistreerd welke sporen een signaal geven. Eventuele vondsten die zich aan de oppervlakte bevinden of aan het licht komen tijdens het couperen worden ingezameld.

De aanwezigheid van een prehistorische site is weinig waarschijnlijk maar kan nooit worden uitgesloten. Hierdoor dient tijdens de graafwerken aandacht te worden geschonken aan eventuele concentraties van lithische artefacten. Indien er lithische artefacten worden aangetroffen, moet er een inschatting worden gemaakt of het om verspreide, losse vondsten gaat of om concentraties van lithisch materiaal. Steentijd artefacten worden individueel ingemeten, ingezameld en bestudeert door een specialist.

Na afloop van het proefsleuvenonderzoek worden alle aangelegde sleuven en kijkvensters gedicht. Hierbij mag de graafmachine niet over de aangelegde vlakken rijden. Kwetsbare sporen (bijvoorbeeld graven) worden afgedekt door een doek of plastic en worden op een hoger liggend niveau gemarkeerd (bijvoorbeeld door een houten paaltje). Hierdoor kunnen deze sporen bij een eventueel vervolgonderzoek snel opgespoord worden en gevrijwaard worden van eventuele verstoringen.

¹² BORSBOOM & VERHAGEN 2012, 22-33

De veldwerkleider moet voldoen aan de voorwaarden zoals gesteld in de Code Goede Praktijk. Tevens dient de veldwerkleider te beschikken over 150 dagen veldwerkervaring op landelijke sites in de omgeving.

Het onderzoek is succesvol wanneer een gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aan- of afwezigheid, de aard en omvang van een archeologische site.

Figuur 4: Sleuvenplan

3.6 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er worden geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien. Moesten er tijdens de uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem redenen zijn waarom wel wordt afgeweken van de bepalingen in de code, dan worden deze gemotiveerd in het verslag van resultaten.

4 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto	8
Figuur 2: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto	9
Figuur 3: Inplanting landschappelijke boringen	14
Figuur 4: Sleuvenplan	20

5 Bibliografie

BORSBOOM, A. & P. VERHAGEN, 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). SIKB

CAI, 2018. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.

PAULUSSEN E., 1973. De morfologie en de kwartair stratigrafie van de maasvallei in Belgisch Limburg. Verhandelingen Kon. Vlaamse Acad. Wet., lett. en Schone Kunsten vn België. Kl. der wetenschappen, 127, 267p en Geomorfologische Kaart Maasvallei.

RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED, 2021. Available at: <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/bronnen-en-kaarten/overzicht/archeologische-verwachtingskaart-maasdal-tussen-mook-en-eijsden>